

Jože Ramovš

Medgeneracijska solidarnost in celostna gerontologija

POVZETEK

Staranje prebivalstva in druge današnje pereče demografske naloge zahtevajo novo solidarnost med generacijami. O neločljivi povezanosti med kakovostnim staranjem in medgeneracijsko solidarnostjo govorijo tako sodobna znanstvena spoznanja kot svetovni, evropski in slovenski politični dokumenti. Pot do krepitev medgeneracijske solidarnosti je celostna antropologija, ki upošteva vse človekove razsežnosti, potrebe in zmožnosti ter človekov razvoj skozi celoten življenjski cikel od spočetja do smrti. Prvi korak je antropologizacija sodobnih spoznanj zdravstvene, socialne, ekonomske in drugih delnih vej gerontologije v celostno povezano vedo z izrazitim poslanstvom služenja kakovostnemu staranju posameznega človeka in sinergičnemu partnerskemu sodelovanju države, civilne družbe, družine in aktivnih posameznikov pri reševanju nalog ob staranju prebivalstva.

Ključne besede: kakovostno staranje, antropologija, medgeneracijska solidarnost, celostna gerontologija.

AVTOR: Dr. Jože Ramovš je socialni delavec, antropolog in psihoterapevt. Zadnji dve desetletji dela predvsem na področju socialne gerontologije. V ospredju njegove znanstvene in akcijske pozornosti so zlasti: solidarno medgeneracijsko sožitje in komunikacija med mlado, srednjo in tretjo generacijo, osebna priprava na kakovostno staranje in družbena priprava na velik delež starega prebivalstva, oblikovanje novih medgeneracijskih programov sodobne socialne mreže za kakovostno staranje in solidarno sožitje generacij, ki temeljijo na principu osebne in skupinske samopomoči ob doživetih potrebah ter strokovne in javne podpore za razvijanje samopomoči in samoorganizacije prebivalstva v skupnosti.

ABSTRACT

Intergenerational solidarity and holistic gerontology

Population aging and other immediate demographic challenges require a new type of solidarity between generations. Modern scholarship as well as world-wide, European, and Slovenian political documents recognize the inseparable connection between quality aging and intergenerational solidarity. The path to strengthen intergenerational solidarity is holistic anthropology, which takes into account all human dimensions, needs and capabilities and the individual's progression through the whole life cycle from conception until death. The first step is the anthropologization of the modern bodies of information amassed by medical, social, economic and other partial branches of gerontology, turning them into one unified science whose distinct mission is to ensure quality aging to each individual and a synergetic partner-like collaboration of the state, civil society, family, and actively involved individuals in solving the problems which present themselves with the aging of the population.

Key words: quality aging, anthropology, intergenerational solidarity, holistic gerontology.

***AUTHOR: Dr. Jože Ramovš** is a social worker, anthropologist and psychotherapist. In the last two decades he is mainly working in the area of social gerontology. In the forefront of his scientific work are intergenerational relations and communication between young, middle and old generation, personal preparation for quality ageing and social preparation for large share of old population, creation of the new intergenerational programmes of modern social network for quality ageing and good intergenerational relations, that are based on the principle of personal self-help and self-help in groups and on professional and public support for developing self-help and self-organisation of the population in the community.*

IZHODIŠČE SO DANAŠNJI DEMOGRAFSKI PROBLEMI IN NALOGE

Temeljni dokument Sveta EU o odzivu na današnje demografske spremembe, ki ima naslov *Nova solidarnost med generacijami* (Svet EU, 2005), se začneja z besedami, ki so za politiko neobičajno resne: »Evropa se danes sooča z demografskimi spremembami, ki so po svojem obsegu in teži brez primere.« Reševanje današnjih perečih demografskih nalog, še zlasti javno skrb za kakovostno staranje, povezuje z novo medgeneracijsko solidarnostjo. To usmeritev so začrtali Združeni narodi v Madridu na konferenci o staranju (Madrid 2002), nadaljuje pa se v vseh pomembnih evropskih in svetovnih političnih dokumentih s tega področja, zadnje čase celo v ekonomskih (Leon 2007). Tudi slovenska strategija za to področje družbenega razvoja sledi evropski (Vlada RS, 2006). Po mnenju politike sta torej sodobna gerontologija in medgeneracijsko sožitje neločljivo povezani, pri čemer je pomembno, da so socialni, zdravstveni, pedagoški, ekonomski in številni drugi vidiki gerontološke znanosti sistemsko povezani v celostno gerontologijo. V prispevku bomo osvetlili te povezave.

Izhodišče našega razpravljanja o medgeneracijski solidarnosti in o celostni gerontologiji so današnji pereči demografski problemi in naloge. Politični dokumenti, še posebej zgoraj omenjeni, znanstvena spoznanja in vsakdanje izkušnje govorijo zlasti o naslednjih demografskih problemih in nalogah, ki jih ima Slovenija in celotna Evropa:

1. rodnost je veliko prenizka za naravno obnavljanje starajočega se prebivalstva;
2. mlada generacija se težko vključuje v samostojno zaposlitev in družinsko življenje;
3. srednja generacija zgodaj odhaja v pokoj – s tem je povezano protislovje, da je tretja generacija danes ekonomsko najbolj samostojna in zdravstveno sposobna v dosedanji zgodovini, obenem pa s pokojninami sistemsko najbolj odvisna od srednje, najbolj družbeno marginalizirana in osebno osamljena;
4. naglo narašča delež tretje generacije, zlasti najstarejših ljudi, ki potrebujejo veliko oskrbe in nege;
5. mlada, srednja in tretja generacija so v današnjem načinu življenja med seboj premalo povezane, da bi se poznale, doživljale komplementarno dopolnjevanje in na tej osnovi razvijale medgeneracijsko solidarnost – ta pa je temeljna človeška lastnost za preživetje posameznika in družbe;
6. družina čedalje težje oskrbuje stare onemogle družinske člane;
7. človek evropske kulture ne doživlja, da je starost enako smiselna in vredna v človeškem življenju, kot sta mladost in srednja leta, ampak se pogosto utaplja v doživljanju življenjske brezcilnosti ali bivanjske praznote.

Politika, znanosti in vsakdanje izkušnje ljudi torej jasno govorijo dvoje.

Prvo: prihajajoči val nalog ob velikem deležu starih ljudi ni rešljiv brez nove povezanosti in solidarnosti med mlado, zaposleno in upokojsko generacijo. Naloge za kakovostno staranje prebivalstva je torej treba reševati prek celostne vzgoje ljudi vseh starosti za novo solidarnost med generacijami.

Drugo: prizadevanj za kakovostno staranje in solidarno sožitje se je treba lotiti tako, da vse znanosti in politika zavzamejo novo stališče, namreč da so servis za kakovost človeškega sožitja in življenja, ki je **en sam celovit razvojni cikel od začetka do konca življenja**. Ta teza zahteva integracijo vseh relevantnih znanstvenih spoznanj pod vidikom človekovih potreb ter sinergijo znanosti s prizadevanji politike in civilne družbe.

Navedeni tezi sta navidez samoumevni, v resnici pa pomenita epohalno preusmeritev v reševanje najtežje naloge današnjega časa. Približno tako zahtevni sta danes še nalogi ohranitve zdravega naravnega okolja in preskrba z neškodljivo energijo. Toda naravoslovje in tehnika sta v svojem razvoju daleč pred družboslovjem, veliko bolje poznata sestavo in zakonitosti narave kot pozna družboslovje zakonitosti človeka in družbe, predvsem pa imata veliko učinkovitejšo tehnologijo. Omenjeni dve demografski nalogi se nanašata na človeka in družbo ter na ohranitev naše evropske kulture in na trajnostni razvoj naše demokratične družbe. Ker torej *gre za človeka* (Trstenjak), se bomo kratko ustavili pri celostni antropologiji, ki skuša združevati spoznanja o človeku in njegovem sožitju z drugimi ljudmi in naravo.

ZNANSTVENO IZHODIŠČE GERONTOLOGIJE JE CELOSTNA ANTROPOLOGIJA

V slovenski znanosti velja za najbolj plodnega in pronicljivega misleca o človeku **Anton Trstenjak** (1906-1996). Njegova temeljna usmeritev je bila integracija vseh znanstvenih spoznanj o človeku v celostno antropologijo kot izhodišče in temelj vsake delne znanosti o človeku in vsake praktične vede o človeku in družbi; to usmerjenost kažejo vsa njegova dela, še posebej pa tri antropologije (Trstenjak, 1968, 1985, 1988).

Spoznanje, da je antropologija temelj vsake znanosti o človeku, je samoumevno, saj je tudi izrečeno kot tautologija. Vendar pa je zelo aktualno, saj so bili v preteklih desetletjih v vseh antropoloških vedah splošno uveljavljeni redukcionistični ali okrnjeni pogledi na človeka in zato seveda tudi enostransko pomanjkljivi pristopi pri delu z ljudmi in zanje v teh strokah: v družboslovnih vedah so prevladovali predvsem sociologizem, psihologizem in ekonomizem, v medicini pa biologizem. Sociologizem omeji človeka na kolesce v družbenem stroju, psihologizem ga osami v kletko lastnih občutkov, ekonomizem ga presoja po merilih proizvajalca in porabnika, zlasti pa dobička, biologizem ga meri zgolj po telesnih količinah znotraj družine živalskih vrst. Pri vsem svojem velikem znanju so vse vede in stroke bolj ali manj obšle nekatere specifične človeške razsežnosti. V kriznih časih se zdi, da prav te izvirne človeške zmožnosti omogočajo dolgoročno preživetje družb in kultur.

Pred koncem 20. stoletja se je uveljavila splošna težnja čedalje bolj celostnega, holističnega in systemskega gledanja na stvarnost. V naravoslovju se je tako gledanje udomačilo že v prvi polovici stoletja, v drugi pa postalo del splošne ekološke zavesti. V družboslovju

se celostni pogled na človeka ali *zeleni* čut za skladno upoštevanje vseh človekovih razsežnosti v kontekstu medčloveškega sožitja in sožitja z naravo pojavlja šele zadnje čase pri vidnejših mislecih in zelo ozaveščenih posameznikih. Zato seveda tudi niso še razviti primerni modeli vedenja in sožitja v sodobnih postmodernih življenjskih razmerah (Ramovš, 1995). Med znanimi psihologi je posvečal izrecno pozornost celostnemu gledanju na človeka **Viktor E. Frankl** (1905–1997), ki je znan po tridimenzionalnem konceptu človeka (Frankl, 1994), med našimi znanstveniki pa Anton Trstenjak, ki je bil že po svoji profesionalnosti večdisciplinaren (filozof, teolog, psiholog, psihoterapevt), življenjsko pa najbolj predan celostni antropologiji.

Če pogledamo gerontologijo, ki se zadnja leta bliskovito razvija, ugotovimo, da je največ raziskav socioloških in ekonomskih, bioloških in medicinskih, nekaj je politoloških in psiholoških, nekaj prostorsko-arhitekturnih, ki imajo v praksi veliko uporabno vrednost, in tako naprej. Pri praktičnem delu za kakovostno staranje in solidarno sožitje med generacijami, s katerim se srečujejo pri svojem delu zdravstveniki, socialci, politiki, javni upravniki, civilne organizacije, podjetja, družine in posamezniki pa spoznanja posamezne vede ne zadoščajo. V ospredje prihaja potreba po sistemski celovitosti gerontologije. V teoriji in konceptu gre za antropologizacijo gerontologije, torej težnjo, da bi v ospredje postavili celovitega človeka. Dolžnost vseh znanosti, katerih znanja so potrebna za kakovostno staranje in solidarno sožitje, pa je, da so njihova delna spoznanja kompatibilna s celotnim *izdelkom*, kateremu so namenjena, in da bodo vanj v resnici vgrajena.

Naš sistemsko celostni ali holistični pogled na človeka, ki ga razvijamo na temelju Trstenjakove integralne antropologije v antropohigieni (Ramovš, 1990, 1996), upošteva:

1. enovito celoto vseh človekovih razsežnosti, ki se kažejo v prečnem preseku slehernega trenutka življenja;
2. celovit cikel vseh življenjskih obdobij, ki jih prehodi človek v svojem vzdolžnem razvoju od spočetja do smrti;
3. iskanje ravnotežja pri nihanju med številnimi polarnostmi, zlasti v temeljnem nihanju med količinskim in kakovostnim vidikom življenja, to je med *imeti* materialne dobrine za preživljanje in *biti* čedalje bolj človek;
4. vse človeške potrebe, ki so v vsaki človekovi razsežnosti energetsko gibalno za njegovo osebno uresničitev (človekovanje) in za medčloveško sožitje (občestvovanje).

Celostna gerontologija, ki jo skušamo razvijati (Ramovš, 2003), torej upošteva nedeljivo celoto naslednjih šestih človekovih razsežnosti.

1. Telesna ali biofizikalna razsežnost z organskimi sistemi, sposobnostmi in potrebami je osnova vseh višjih razsežnosti ter skupni imenovalec človeka z vso drugo živo in neživo naravo. Gibalo telesnega razvoja so potrebe po kisiku, hrani in vodi, rasti, obleki in stanovanju za toplotno zaščito in telesno varnost, po gibanju in počitku, zdravju, čistoči, razmnoževanju in druge.
2. Duševna ali psihična razsežnost je komunikacijska izmenjava med podsistemi v človeku ter med človekom in njegovim okoljem. Deluje na temelju razvitega živčnega sistema, ki je človeku soroden zlasti z višje razvitimi sesalci. V duševno razsežnost sodijo sposobnosti za zaznavanje okolja in sebe s čutili, intelektualna predelava informacij, čustvena barva dogajanja v zavesti, spomin, navade, obnašanje; vse to na zavedni in nezavedni ravni.

- Gibalo duševnega razvoja in ravnotežja so duševne potrebe po informacijah, užitku, varnosti, veljavi in številne druge.
3. Duhovna ali noogena razsežnost je človekovo dožemanje samega sebe kot osebe in njegova zavestna orientacija v ekološki celoti prostorsko-časovne stvarnosti. Glavni duhovni zmognosti sta svoboda odločanja in odgovornost za svoje odločitve, kar predpostavlja zmognost prepoznavanja več stvarnih zmognosti ter vrednostno orientacijo med njimi. Gibalo človekovega duhovnega razvoja sta potrebi po svobodi in odgovornosti ter s tem povezana potreba po življenjski orientaciji.
 4. Sožitna ali medčloveško družbena razsežnost so povezave med ljudmi na ravni osebnih odnosov in stvarnih razmerij v temeljnih in drugotnih človeških skupinah ter razmerja v širši družbi. Medčloveško sožitje poganjajo socialne potrebe, zlasti potreba po soljudeh, po komunikaciji in sožitju z njimi tako v osebnih medčloveških odnosih kot v delovnih in drugih funkcionalnih razmerjih, po smiselnih osebnih vlogah v sožitju z vso ambivalentnostjo privlačenja in odbojnosti med ljudmi, potreba po ugledu med ljudmi, po smotrni organizaciji družbe in redu v njej ter druge.
 5. Razvojna ali zgodovinsko-kulturna razsežnost obsega človekov individualni osebnostni razvoj od spočetja do smrti, družbeni razvoj posameznih kultur ter vrstni (filogenetski) razvoj človeštva. Razvoj posameznika vidimo na njegovi učljivosti in ustvarjalnosti skozi mladost, srednja leta in starost. Za vsako od teh obdobij je značilna specifična dinamika pri sprejemanju, ustvarjanju in predajanju spoznanj ter izkušenj – ta dinamika omogoča človeški razvoj posameznika in zgodovinski razvoj kultur. Človekova potreba po razvoju in napredku ter njej sorodne potrebe po učenju, razgledanosti, ustvarjalnosti in delovni uspešnosti ter potreba po predajanju svojih življenjskih spoznanj in izkušenj drugim ljudem in v konzerviran kulturni zaklad so temeljno gibalo v človekovi razvojni razsežnosti.
 6. Bivanjska ali eksistencialna razsežnost je človekovo spraševanje, kaj je smisel posameznega dejanja, trenutka ali situacije v okviru ekološke ali systemske celote resničnosti, njegovo iskanje smisla za daljše obdobje svojega življenja ter smisla življenja, zgodovine in stvarnosti kot celote. Človekov energetski potencial v tej razsežnosti je *volja do smisla* (Frankl), to je potreba po doživljanju smisla trenutka, v katerem človek živi, ali situacije, v kateri se nahaja, po doživljanju smisla posameznih razdobij v svojem življenju ter življenja kot celote, pa tudi bolj splošno, potreba po doživljanju smisla zgodovine in celotne resničnosti. Prvi dve od navedenih razsežnosti sta človeku skupni s celotno naravo in z vsemi živimi bitji (biofizikalna) ali vsaj najvišje razvitimi živalmi (psihična), medtem ko so noogena med osnovnimi tremi razsežnostmi in vse tri nadaljnje razsežnosti izvirno človeške, značilne samo za ljudi. Prve tri razsežnosti so osnovne, nadaljnje tri pa sestavljene.

Potrebe motivirajo človeka v vseh šestih razsežnostih k iskanju zmognosti za njihovo zadovoljitev. Zadovoljitev človeških potreb v vseh razsežnostih pa pomeni opravljanje človekovih življenjskih nalog in polno človeško življenje na osebni ravni (človekovanje) in na sožitno družbeni ravni (občestvovanje).

Temeljno spoznanje integralne antropologije je, da je človek nedeljiva celota. Njegove razsežnosti so pojmovna kategorija, ki nam je potrebna, da smo pozorni na vse vidike človeka. Dejansko pa moramo vsako od razsežnosti gledati v križnem spletu z vsemi drugimi petimi, brez katerih ne obstaja.

Vseh šest razsežnosti je nedeljivo vtkanih v sleherni človekovo doživljanje in ravnanje skozi vse življenje. Seveda delujejo nekatere zmožnosti že od trenutka človekovega spočetja, druge pa se vključujejo v razvoj pozneje, zlasti med nosečnostjo ter v zgodnejših otroških in mladostniških letih. Nesporno dejstvo je, da se človek razvija vse življenje od spočetja do smrti. Razvojni psihologi so večinoma obravnavali razvoj samo od rojstva do konca mladostništva, ker so imeli pred očmi le telesno in duševno razsežnost, celostni pogled na človeka pa vidi človekov razvoj skozi vse življenje, v starosti ne manj kot prej.

Podobno kot je vseh šest razsežnosti neločljivo povezanih v enoto človeka, so tudi mladostno, srednje in starostno življenjsko obdobje nedeljiva celota človekovega življenja, mlada, srednja in najstarejša generacija pa neločljiva celota človeške družbe. Vsako naslednje življenjsko obdobje gradi svoj razvoj na zrelosti in dosežkih prejšnjega, zato je najbolje gledati na celoto življenjskega ciklusa.

Vsak posameznik mora biti v vseh treh življenjskih obdobjih redno povezan z lepo osebno komunikacijo z ljudmi iz svoje in iz obeh drugih generacij, sicer nima možnosti za poln človeški razvoj in kakovostno življenje. Za osnovno urejenost sleherni človeške družbe je nujno, da vsaka generacija doživlja brezpogojno soodvisnost od obeh drugih generacij. Doživljanje te medsebojne odvisnosti vseh generacij je osnova solidarne medgeneracijske povezanosti. Za vsakdanje uresničevanje medgeneracijske solidarnosti je nujno potrebna dobra osebna izkušnja komplementarne koristi pri skrbi za nemočne: otroke, bolne, onemogle stare ali drugače nemočne ljudi. Medčloveške solidarnost se namreč ni mogoče naučiti intelektualno iz knjig, na predavanjih ali z gledanjem. To najbolj osnovno človeško sposobnost lahko razvije vsak človek le v vsakdanji praksi solidarnega medčloveškega sožitja.

Celostna šestdimenzionalna podoba človeka daje teoretično osnovo za razumevanje vseh človekovih potreb, ko je zdrav in pri močeh, da sam poskrbi za njihovo zadovoljevanje, prav tako pa, ko je onemogel ali bolan, in lahko le drugi poskrbijo za njihovo primerno zadovoljevanje in prek tega za njegovo ponovno osamosvojitve, če je mogoče. Kakor ima človek v vsaki od razsežnosti posebne zmožnosti, so v vsaki od razsežnosti tudi značilne oblike človekove nemoči in onemoglosti. Značilna oblika onemoglosti v vsaki od razsežnosti terja primerno solidarno pomoč, oskrbo ali nego: telesno, duševno, duhovno, sožitno-družbeno, razvojno ali bivanjsko. Oskrbovanje onemoglega človeka v eni sami razsežnosti je pomanjkljivo. Oskrbovanje v napačni razsežnosti, tam, kjer človek ne potrebuje pomoči, namesto tam, kjer jo potrebuje, pa je neučinkovito ali celo škodljivo. Kakovost človekovega razvoja, ko je pri močeh, in kakovost oskrbe, ko obnemore, sta odvisna od skladnega ravnotežja pri zadovoljevanju vseh človekovih potreb in ne od tega, kako temeljito je zadovoljena posamezna potreba. Naj je ta ali ona potreba pri zdravem življenju ali pri oskrbovanju še tako dobro zadovoljena, je kakovost življenja nizka ali se celo izmikajo pogoji za preživetje, če niso vsaj minimalno zadovoljene vse osnovne potrebe v vseh človekovih razsežnostih.

MEDGENERACIJSKA SOLIDARNOST

Horst E. Richter je leta 1974 napisal obsežno knjigo *Učni cilj solidarnost*. Neposredna spoznanja je črpal iz svojega psihoterapevtskega dela, zlasti iz delovanja spontanih majhnih

iniciativnih skupin za boljšanje kakovosti osebnega življenja in medčloveškega sožitja; sicer pa je avtor pronikljiv mislec z vrhunsko filozofsko izobrazbo. V knjigi pravi, da živimo v času, ko se končuje prevlada ekspanzionizma. Ko prevladujejo tekmovalni in izolirani egocentrizem ter psevdokontakti med ljudmi, se pojavlja hrepenenje po osebni poglobitvi, integraciji in solidarnosti. Zlasti se krepi pri občutljivejših in bolj ozaveščenih ljudeh in mladini. V času, ko nezavedni družbeni pritisk sili k tekmovanju, bi človek rad bil z drugimi solidaren in povezan. Ljudje iščejo žive povezave z deprivilegiranimi skupinami, ki so v družbi ostali na robu. Avtor skozi celotno knjigo analizira in ilustrira stremjenja k solidarnosti in ovire pri njenem razvoju s psihoanalitičnim pristopom (Richter, 1974).

V skoraj štiridesetih letih od te Richterjeve analize se je zgodilo veliko novega. Tedanji nemir mladine, ki se je kazal v revolucionarnem poletu, je opazno prekrila resignacija, ki se kaže tudi v obliki množičnega omamnega umika mladih v psihično individualno in skupnostno *dobropočutje*. V tem času se je podrl komunistični družbeni ustroj kolektivističnega upravljanja z družbo in ljudmi, ki je imel do skrajnosti poudarjeno institucionalizirano solidarnost v obliki uravnilovke; skušal je celo duhovno uniformirati ljudi. Danes svet doživlja nevarno spreminjanje podnebja ter ostalo ogroženost narave in njene biotske raznovrstnosti. V letu 2008 se je nenadoma zamajal in skoraj podrl obstoječi gospodarski sistem, v katerem so skrajno nepošteno osvajali večino dobrin *trgovci z novci*, denar pa je pri svojem protislovnem *oplojevanju* izgubljal stik z realnimi dobrinami in človeškim delom. Dogaja se boleče nasprotje naglega upadanja rojstev v razvitih družbah evropske kulture ob istočasnem velikem naraščanju prebivalstva v azijskih, afriških in južnoamariških družbah; ene in druge pa v prihodnjih desetletjih čaka izjemen porast števila starih ljudi.

Ti kazalci kažejo, da je skupni imenovalec za rešitev preživetvenih nalog ali nalog trajnostnega razvoja učenje in uveljavljanje nove solidarnosti med ljudmi. Ob staranju prebivalstva je akutno zlasti učenje *nove solidarnosti med generacijami*, kar je vsebinsko obnovitev prastare etične norme: *Spoštuj očeta in mater* (starejši seveda pa mlade!), *da boš dolgo živel in ti bo dobro na zemlji!* (prim. Sveto pismo, 5 Mz 20,12).

Imperativ po učenju solidarnosti je torej danes neprimerno bolj jasen in neizprosilen kakor pred desetletji, ko je Richter pisal knjigo, da je solidarnost učni cilj. Razmere, ki jih je on analiziral in iz njih izvajal solidarnost kot prioriteten učni cilj, ostajajo še vedno žive.

Navedel bi še dobro izkušnjo z učenjem medgeneracijske solidarnosti, ki se je nabrala v dobrih dveh desetletjih na Inštitutu Antona Trstenjaka za gerontologijo in medgeneracijsko sožitje pri razvijanju in širjenju medgeneracijskega prostovoljstva.

Iz dokaj naključnih okoliščin poučevanja skupinskega dela smo leta 1987 začeli usposabljanje voditelje skupin starih za samopomoč in razvijati metodiko dela teh medgeneracijskih skupin na principu strokovne pomoči pri uvajanju organizirane samopomoči proti osamljenosti starih in za povezovanja obeh mlajših generacij s pristnim doživljanjem tretje. V tem času smo usposobili več tisoč prostovoljcev, ki vlagajo odstotek svojega tedenskega časa v medgeneracijsko druženje s starimi ljudmi. Pri tem ugotavljajo, da sami več prejemajo v obliki osebnostne rasti in dviganja kakovosti svojega vsakdanjega sožitja, kakor dajejo starim ljudem v obliki svojega časa in pozornosti; to njihovo doživljanje potrjujejo tudi znanstvene raziskave (Potočnik, 1999; Russi Zagožen, 2001). Na Inštitutu smo razvili tudi vrsto drugih programov za sodobno krajevno medgeneracijsko socialno mrežo (Ramovš,

2003, str. 329-364). Vsi temeljijo na spoznanju, da sta osnovna socialna imunska vzgiba človekove samopomoči in solidarnosti neločljivo povezana (Ramovš, 2003, str. 367-396) in da delujeta po načelu: *Če hočeš pomagati sebi, poskrbi za druge; če hočeš pomagati drugim, poskrbi za sebe.* In na spoznanju, da je za krepitev medgeneracijske solidarnosti potrebno zavestno učenje kakovostne medgeneracijske komunikacije. Ena najkrajših in najlažjih poti za učenje medgeneracijske komunikacije in za krepitev solidarnosti v današnjih razmerah pa je prostovoljstvo (Ramovš, 2007), še posebej medgeneracijsko.

Na Inštitutu velja po zgledu Antona Trstenjaka pravilo, da mora vsak zaposleni delati eno uro tedensko kot medgeneracijski prostovoljec z nekim človekom ali skupino. Trstenjak je namreč pri svojem obsežnem prostovoljskem svetovalnem in psihoterapevtskem delu odklonil plačilo človeku, ki mu je hotel plačati, s šaljivo resnim stavkom: *»Če je treba človeku v stiski za vsako dobro besedo plačati z denarjem, je blizu konec sveta; midva pa se vsak po svoje trudiva za lepši svet.«*

CELOSTNA GERONTOLOGIJA

Za reševanje zgoraj navedenih nalog je torej primerna samo celostna gerontologija. Ta stoji na štirih osnovah.

1. Celostna antropološka podoba človeka v njegovi telesni, duševni, duhovni, sožitno-socialni, razvojni in eksistencialni razsežnosti ob nedeljivi sistemski celoti vseh teh razsežnosti.
2. Celovit človekov razvoj skozi vsa življenjska obdobja od spočetja do smrti kot kompleksen cikel, isto dostojanstvo in smiselnost človekove mladosti, srednjih let in starosti ter neločljivo povezan sistem mlade, srednje in upokojske generacije v solidarnem družbenem sožitju. Najtežjih problemov staranja prebivalstva ne bodo nosili tisti, ki so danes stari nad 60 let, ampak današnja mlada generacija, ki bo čez 30 let dvakrat manjša kakor je sedanja srednja generacija in bo nosila glavno težo odgovornosti za dvakrat številčnejšo upokojsko generacijsko kot je današnja.
3. Interdisciplinarno dopolnjevanje vseh znanstvenih ved in kulturnih panog, katerih znanja in tehnologije prispevajo h kakovostnemu staranju in solidarnemu sožitju. Poleg psiho-socialnih ved (psihologija, sociologija, socialno delo ipd.) in zdravstvenih ved (medicina, zdravstvena nega, fizioterapija, prehrabna tehnologija, telesna kultura ipd.) je potrebno interdisciplinarno vključevanje vzgojno-izobraževalnih ved (pedagogike, andragogike, gerontagogike, tanatogogike), okoljsko-prostorskih ved (arhitekture, urejanje okolja), ekonomskih, organizacijskih, informacijskih in drugih ved, ki so odločilne za novo medgeneracijsko vzgojo, preventivno krepitev zdravja in samopomoč ter za urejanje vsem generacijam prijaznega okolja.
4. Intersektorsko sodelovanje vseh družbenih in političnih resorjev, ki so pomembni za kakovostno staranje in solidarno sožitje, ter sinergično dopolnjevanje družine, krajevne skupnosti, civilne družbe in države. Za premik je seveda odločilna politika.

Te štiri osnove so nujna osnova celostne gerontologije; če ena odpove, to ni več učinkovita celostna gerontologija za sodobne potrebe in izzive.

Sodobna celostna gerontologija, ki je usmerjena v delo za kakovostno sožitje med generacijami, postaja ob današnjem staranju prebivalstva temeljna znanstvena in družbena usmeritev, katere temeljno poslanstvo je ohraniti slovensko in evropsko kulturo in vsem generacijam prijazno socialno okolje.

Prispevek sklepam s temle spoznanjem.

Znanja vseh znanosti in strok, ki so pomembna za kakovostno staranje in za novo solidarnost med generacijami, je torej treba sistemsko povezovati v celostno gerontologijo, ki bo v praksi učinkovita na vsakdanji uporabni ravni, ker jo bodo v medsebojni partnerski povezanosti uresničevali politika, javne službe, civilne organizacije, zasebni izvajalci, družine in posamezniki. Pereče naloge v kriznih obdobjih zahtevajo sinergično povezovanje in partnersko sodelovanje, medtem ko je samozadostno zapiranje v ozke meje znanosti, politike in drugih podsistemov usodno neuspešno.

LITERATURA

- Frankl E. Viktor (1994). *Zdravnik in duša*. Celje: Mohorjeva družba (prevod knjige: Ärztliche Seelsorge. Grundlagen der Logotherapie und Existenzanalyse. Wien: Franz Deuticke).
- Leon (2007). http://www.unecce.org/pau/age/ConferenceonAgeing_2007/ECE_AC30_2007_L1_E.pdf.
- Madrid (2002). <http://www.un.org/esa/socdev/ageing/waa/>.
- Potočnik Irena (1999). *Zadovoljevanje nematerialnih potreb starostnikov v skupinah za samopomoč*. Magistrsko delo. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta, Oddelek za socialno pedagogiko.
- Ramovš Jože (1990). *Sto domačih zdravil za dušo in telo 1. Antropohigiena*. Celje: Mohorjeva družba.
- Ramovš Jože (1995). Današnja kriza vzorcev vedenja za medgeneracijsko prenašanje vrednot v družini. V: *Družina. Zbornik predavanj na osrednjih strokovnih prireditvah v Sloveniji in letu družine*. Ljubljana: Inštitut Antona Trstenjaka, str. 263-288.
- Ramovš Jože (1996). Logotheoretische Grundlagen der Anthropohigiene. V: *Journal des Viktor-Frankl-Instituts. An International Journal for Logotherapy and Existential Analysis*, letnik 4, številka 1 (pomlad 1996), str. 78-96.
- Ramovš Jože (2003). *Kakovostna starost. Socialna gerontologija in gerontagogika*. Ljubljana: Inštitut Antona Trstenjaka in Slovenska akademija znanosti in umetnosti.
- Ramovš Jože (2007). Spoznanja o sodobnem prostovoljstvu. V: (isti avtor) *Prostovoljski dnevnik*. Ljubljana: Inštitut Antona Trstenjaka, str. 7-70.
- Richter E. Horst (1974). *Lehrziel Solidarität*. Reinbek bei Hamburg: Rowohlt Verlag.
- Russi Zagožen Ingrid (2001). *Živeti s staranjem in smrtjo. Priročnik za voditelje skupin starih za samopomoč*. Ljubljana: Inštitut Antona Trstenjaka.
- Svet EU (2005). *Odziv na demografske spremembe: nova solidarnost med generacijami* (Zelena knjiga). Bruselj, 2005 (uradni slovenski prevod).
- Sveto pismo. Slovenski standardni prevod* (1997). Ljubljana: Svetopisemska družba Slovenije.
- Trstenjak Anton (1968). *Hoja za človekom*. Celje: Mohorjeva družba.
- Trstenjak Anton (1985). *Človek bitje prihodnosti*. Ljubljana: Slovenska matica.
- Trstenjak Anton (1988). *Človek končno in neskončno bitje*. Celje: Mohorjeva družba.
- Vlada RS (2006). *Strategija varstva starejših do leta 2010 – solidarnost, sožitje in kakovostno staranje prebivalstva*. Ljubljana, 21.9.2006.

Kontaktne informacije:

Dr. Jože Ramovš

Inštitut Antona Trstenjaka

Resljeva 11, p.p. 4443, 1001 Ljubljana

e-naslov: joze.ramovs@guest.arnes.si